

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента,
доцента кафедри філології та перекладу
Київського національного університету технологій та дизайну

Ірини Сергіївни Пшеинчної

про дисертацію Інни Леонідівни Ліпчевської

**«Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації
вчителів початкової школи»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження. Професійно-педагогічна підготовка сучасного вчителя початкової школи підпорядкована меті сформувати його здатність і готовність успішно провадити навчальну, розвивальну та виховну діяльність у початковій школі, а саме формувати ключові, предметні компетентності та наскрізні вміння молодших школярів; розвивати їхній світогляд на основі загальнолюдських і національних цінностей; сприяти вдосконаленню інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання. У професійно-педагогічній діяльності вчителя усталені й перевірені часом педагогічні підходи та принципи мають гармонійно поєднуватися з освітніми інноваціями, які дають змогу врахувати індивідуально-психологічні та індивідуально-типологічні особливості сучасних учнів, а також забезпечити задоволення освітніх запитів інформаційного суспільства.

Уміння візуалізації навчальної інформації вчителя початкової школи є вагомим складовим його професійно-педагогічної компетентності (насамперед, методичної, психолого-педагогічної складових). Високий рівень їх розвитку підвищує результативність усіх компонентів освітнього процесу: мотиваційно-ціннісної, організаційно-процесуальної, когнітивно-змістової, комунікативно-діяльнісної й оцінювально-аналітичної. Водночас, у процесі підготовки фахівців з початкової освіти аспекту розвитку цих умінь не приділяється цілеспрямованої

уваги. Зазначене дає змогу зробити висновок про актуальність обраної теми наукового дослідження Інни Леонідівни Ліпчевської «**Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи**».

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної праці полягає в тому, що І. Л. Ліпчевською *уперше уточнено* зміст і структуру вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи як «здатність педагога свідомо використовувати базові знання й досвід застосування форм, методів, прийомів і засобів візуалізації задля наочного представлення навчальної інформації в професійній педагогічній діяльності» (с. 92-93), що поєднує мотиваційно-цільовий, когнітивно-конструктивний, діяльнісно-проектний, рефлексійно-регуляційний компоненти. Мотиваційно-цільовий компонент включає «усвідомлення вчителем початкової школи можливостей і потенційної користі використання візуалізації в початковій освіті, умотивованість щодо використання форм, методів, прийомів і засобів візуалізації у власній професійно-педагогічній діяльності, професійна зацікавленість (інтерес) і спроможність підвищувати ефективність власної педагогічної діяльності шляхом формування та постійного вдосконалення системи вмінь візуалізації навчальної інформації» (с. 101). Когнітивно-конструктивний компонент поєднує «знання, уміння й навички застосування форм, методів, прийомів і засобів візуалізації з предметними знаннями, дидактичними та методичними вміннями вчителя початкової школи» (с. 102). Діяльнісно-проектний компонент акумулює «здатність до визначення конкретних цілей використання візуалізації відповідно до навчального контексту, уміння імплементації/використання форм, методів, прийомів і засобів візуалізації в освітньому (навчальному) процесі відповідно до вимог реалізації положень тріади компетентнісного, діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів із урахуванням психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку (вікових особливостей візуального сприйняття, уяви, образного мислення учнів та ін.); передбачає створення емоційно позитивного психологічного фону та творчої дослідницької атмосфери під час використання

візуалізації навчальної інформації в процесі навчання» (с. 102-103). До рефлексійно-регуляційного компонента входять «аспекти контролю, оцінювання, аналізу, прогнозування діяльності класу з візуалізації навчальної інформації; самооцінювання, самоаналізу, самовдосконалення та рефлексії вчителя задля підвищення ефективності використання візуалізації навчальної інформації зокрема та покращення результативності освітнього процесу в початковій школі загалом» (с. 103). Отже, дисертанткою надається вичерпна характеристика зазначених умінь у контексті розуміння їх сутності та структури, що дає змогу визначення дидактичних засад системного та цілеспрямованого впливу на їх розвиток.

Наукову новизну становить *розроблена, теоретично обґрунтована й експериментально перевірена* модель дидактичної системи розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи, яка базується на створенні сукупності організаційно-дидактичних умов і спрямована на досягнення позитивної динаміки рівнів розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи; передбачає три етапи розвитку досліджуваних умінь (мотиваційно-цільовий, когнітивно-процесуальний і рефлексійно-регуляційний), під час розгортання/реалізації яких відбувається використання традиційних й інноваційних форм, методів, прийомів і засобів навчання з активним залученням візуалізації (як методу та засобу інтерактивного навчання); описує критерійно-діагностувальний інструментарій: критерії (професійно-мотиваційний, когнітивно-конструктивний, діяльнісно-рефлексійний, результатно-практичний), відповідні показники та рівні (низький, середній, високий) розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи (с. 174).

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації. Інною Леонідівною Ліпчевською чітко визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження. Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 16-и додатків. Загальний обсяг дисертації становить 464 сторінки, з

них основного змісту – 174 сторінки. Ґрунтовна джерельна база послугувала основою для визначення доцільної сукупності методів науково-дослідної роботи, побудови логіки дослідження, аргументації положень дисертації, теоретичного підкріплення отриманих результатів педагогічного експерименту.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти (експериментальна діяльність проводилася на базі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (з серпня 2022 року – Український державний університет імені Михайла Драгоманова), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Рівненського державного гуманітарного університету, Приватної установи «Заклад вищої освіти «Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут «Бейт-Хана»); закладів загальної середньої освіти (до експерименту долучилася школа I-III ступенів № 163 ім. М. Кирпоноса Шевченківського району м. Києва; спеціалізована школа I-III ступенів № 98 м. Києва з поглибленим вивченням англійської мови; комунальний заклад «Навчально-виховний комплекс «Спеціалізована школа I-II ступенів – ліцей» № 157 Оболонського району м. Києва»; загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів «Гімназія № 107 «Введенська» Подільського району м. Києва); науково-дослідної установи Інституту педагогіки НАПН України.

Значення одержаних результатів для науки і практики й рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення дисертаційної праці Інни Леонідівни Ліпчевської не викликає сумніву. Дисертанткою опубліковано методичні посібники «Формування вмінь візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи: методи діагностики» та «Педагогічна майстерність учителя початкових класів: візуалізація навчальної інформації в початковій школі» (у співавторстві); розроблено й упроваджено робочу програму навчальної дисципліни за вибором для здобувачів другого (магістерського) рівня «Візуалізація навчальної інформації в початковій освіті».

Результати дослідження рекомендовані до використання в підготовці вчителів початкової школи в закладах вищої педагогічної освіти України та

системі підвищення кваліфікації вчителів початкової школи, під час укладання підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій для вчителів початкової школи.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. До структури дисертаційної праці І. Л. Ліпчевської зауважень немає. Вона містить усі структурні компоненти, які має включати дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, а саме: анотації українською й англійською мовами, вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел, додатки.

У вступі дисертантка обґрунтувала актуальність дослідження; чітко сформулювала мету, завдання, визначила об'єкт і предмет дослідження; розкрила концептуальні положення та наукову новизну дисертаційної праці, відобразила відомості про апробацію, впровадження результатів дослідження, публікації.

У розділі 1 «Теоретичні основи розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи» здійснено теоретичний аналіз проблеми візуалізації навчальної інформації як складової професійно-педагогічної компетентності сучасного вчителя. Конкретизовано специфіку цих умінь у контексті підготовки вчителя початкової школи. Розкрито сутність понять «візуалізація», «навчальна інформація» й «уміння» та, на їх основі, уточнено зміст поняття «вміння візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи» як «здатності педагога свідомо використовувати базові знання й досвід застосування форм, методів, прийомів і засобів візуалізації задля наочного представлення навчальної інформації в професійній педагогічній діяльності» (с. 92-93). Визначено структуру цих умінь, а саме виділено мотиваційно-цільовий, когнітивно-конструктивний, діяльнісно-проектний та рефлексійно-регуляційний компоненти вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи.

Розділ 2 «Обґрунтування моделі дидактичної системи розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи» спрямований на

уточнення сутності понять «дидактичні умови» і «організаційно-дидактичні умови», «дидактична система» та «педагогічна модель», визначення та теоретичне обґрунтування сукупності організаційно-дидактичних умов як фундаційної основи моделі дидактичної системи розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи. До зазначених дидактичних умов авторкою віднесено «оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки вчителя початкової школи в контексті включення знань про візуалізацію навчальної інформації як важливої складової вдосконалення початкової освіти: наскрізне використання форм, методів, прийомів і засобів візуалізації в навчально-пізнавальній і професійно-орієнтованій діяльності (майбутніх) учителів початкової школи в межах опанування дисциплін психолого-педагогічного циклу та під час педагогічної практики: створення в освітньому середовищі закладів освіти (закладів загальної середньої освіти та педагогічних закладів вищої освіти) психолого-дидактичних осередків з питань візуалізації навчальної інформації» (с. 162).

Запропонована в підрозділі 2.2. «Моделювання дидактичної системи» авторська модель містить методологічно-цільовий, змістово-процесуальний, діагностувально-результативний конструкти. У методологічно-цільовому конструкті представлено мету та завдання дидактичної системи, її рівні методологічні підходи та принципи навчання, сукупність організаційно-дидактичних умов розвитку досліджуваних умінь. Змістово-процесуальний конструкт об'єднує етапи розвитку досліджуваних умінь (мотиваційно-цільовий, когнітивно-процесуальний, рефлексійно-регуляційний), когнітивно-конструктивну основу їхнього розвитку (зміст освіти; форми, методи, прийом і засоби навчання, зокрема ті, що включають діяльність з візуалізації навчальної інформації). До діагностувально-результативного конструкта увійшли характеристики рівнів (низького, середнього, високого) розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи, визначення критеріїв та показників їх досягнення (с. 174). Також у межах розділу 2 дисертантка описала дидактико-методичне забезпечення розвитку досліджуваних умінь.

Мета розділу 3 «Експериментальна перевірка авторської моделі дидактичної системи» полягала у визначенні ефективності функціонування розробленої й теоретично обґрунтованої авторської моделі дидактичної системи розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи в процесі їхньої професійно-педагогічної підготовки. Отримані й описані І. Л. Ліпчевською у підрозділі 3.3 результати дали їй змогу констатувати факт наявності суттєвої позитивної динаміки рівнів розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації (майбутніх) вчителів початкової школи на контрольному етапі експерименту відповідно до визначених критеріїв, а саме: професійно-мотиваційного, когнітивно-конструктивного, діяльнісно-рефлексійного, результативно-практичного.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. За результатами наукового дослідження дисертанткою опубліковано 29 наукових і науково-методичних праць (із них – 24 одноосібні): 5 статей у фахових виданнях України, 21 – тези доповідей у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій різного рівня (міжнародних і всеукраїнських), 2 методичних посібника, 1 робоча програма навчальної дисципліни за вибором для здобувачів другого (магістерського) освітнього рівня за спеціальністю 013 «Початкова освіта».

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертаційної праці дає підстави стверджувати, що її авторкою було дотримано вимоги щодо академічної доброчесності. Авторкою належним чином оформлено покликання й список використаних джерел, до якого увійшли праці українських і зарубіжних учених, нормативно-правові документи, довідникова література. Анотації українською й англійською мовами відображають найбільш суттєві наукові результати наукового дослідження. Інформація, приведена в анотаціях відповідає змісту дисертаційної праці.

Порушень академічної доброчесності в дисертаційній праці Ліпчевської Інни Леонідівни не виявлено. В роботі дотримано етичних принципів і правил, визначених в Законі України «Про освіту».

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту й оформлення дисертаційної праці. Аналіз змісту й основних положень дисертаційної праці І. Л. Ліпчевської надає підстави стверджувати про її завершеність і відповідність установленим Міністерством освіти і науки України вимогам, що висуваються до такого виду робіт. Загалом надаючи позитивну оцінку науковому та практичному значенню отриманих результатів, маємо відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У розділі І «Теоретичні основи розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи» уточнено зміст поняття «вміння візуалізації навчальної інформації вчителя початкової школи». На дорадчому рівні зазначимо, що доречно було б більш детально розкрити зв'язок між зазначеними вміннями й інформаційно-цифровою компетентністю вчителя початкових класів.
2. У підрозділі 2.2. «Модельовання дидактичної системи» було б доцільно розкрити логіку й критерійність відбору моделей дидактичних систем, які було покладено в основу розроблення авторської моделі розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи.
3. Заслуговеє схвалення критерійно-діагностувальний інструментарій, використаний авторкою під час педагогічного експерименту. Водночас, у межах підрозділу 3.1. «Критерійно-діагностувальний інструментарій для визначення рівня розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи» варто було б прописати зв'язок відібраного/розробленого критерійно-діагностувального інструментарію з структурними елементами вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи, на діагностування яких він спрямований.
4. Представлені в підрозділі 3.3. «Аналіз та узагальнення результатів педагогічного експерименту» результати експериментальної діяльності цілісно характеризують дієвість авторської моделі дидактичної системи. Водночас, кількісні дані результатів пілотного опитування вчителів початкової школи є додатковою інформацією, що підтверджує актуальність дослідження. Тому логічно було б їх викласти в додатках.

Проте ці зауваження й побажання мають рекомендаційний характер і не знижують наукової новизни й практичної значущості запропонованої до захисту дисертаційної праці.

Загальний висновок. Дисертація Ліпчевської І. Л. «Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, характеризується повнотою викладу презентованого матеріалу та відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 502 від 19.05.2023 р.) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.). Ліпчевська Інна Леонідівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний оponent:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу
Київського національного університету
технологій та дизайну



Ірина ПШЕПИЧПА

Підпис Ірини ПШЕНИЧНОЇ засвідчую

